GENTA

GENÇ TARTIŞMACILAR MECLİSİ | 2026

# Çalışma Rehberi

## *Adalet Komisyonu*

Çocuk İşçiliği ile Mücadele, Çalışma Yaşı Sınırları ve İdari Yaptırım Mekanizmalarının Sınırlarının Belirlenmesi

# İÇİNDEKİLER

**Akademi Başkanından Mektup**
**Akademik Asistandan Mektup**
**3. Anahtar Kavramlar**
**4. Konunun Temel Boyutları (Hukuki, Tarihsel, İdari ve Sosyal Arka Plan)**
**5. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları**
**A) Çıraklık Eğitimi ile Çocuk İşçiliği Ayrımı: Çalışma Yaşı Sınırları ve Ucuz İş Gücü İkilemi**
**B) Geleneksel ve Aile İçi Çalıştırma: Sosyokültürel Meşruiyet ve Kamusal Denetim Direnci**
**C) İdari Yaptırımların Yetersizliği: Mali Yükümlülüklerin Caydırıcılık Niteliğini Yitirmesi**
**D) Ekonomik Zorunluluklar ve Sosyal Devlet Yükümlülüğü: Yoksulluk Sarmalı ve Önleyici Denetim Unsurları**
**E) Kayıt Dışı İstihdamın Yerel Ekonomiler Üzerindeki Yapısal Baskısı ve Denetimsizlik Kısıkacı**
**F) Sosyal Medya ve Dijital İçerik Üreticiliğinde Örtülü Çocuk Emeği ve Yasal Boşluklar**
**G) Küçük Esnafın İstihdam Yapısı ile Ağır Cezai Yaptırımlar Arasındaki Denge Tartışması**
**6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk**
**A) Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri: Asgari Yaş Standartları, Ağır İş Yasağı ve Hukuki Uyum**
**B) Avrupa Birliği Mevzuatı: Çalışma Yaşı Sınırları, Katı İzin Rejimleri ve Yüksek Koruma Standartları**
**C) Brezilya Destek Modeli: Şartlı Nakit Transferi, Dijital Devamsızlık Takibi ve Saha Denetimi Entegrasyonu**
**D) İskandinav Modeli: Önleyici Sosyal Devlet, Güçlü Erken Uyarı ve Kurumsal Kariyer Rehberliği**
**E) Almanya İkili (Dual) Mesleki Eğitim Modeli: Yaş Sınırlarının Korunması, Kurumsal Denetim ve Çıraklık Standartları**
**7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri**
**A) Çalışma Yaş Sınırının ve Cezaların Yeniden Düzenlenmesi**
**B) Kapsamlı ve Dijital İş Teftiş Mekanizmaları**
**C) Şartlı Eğitim Destekleri ve Sosyal Yardımlar**
**8. Komisyon Tartışma Soruları**
**9. Ekstra Okuma Listesi**
**KAYNAKÇA**

## 1. Akademi Başkanından Mektup

Sayın katılımcılar, kıymetli ekibim;

Sizlerle, üzerinde yaklaşık iki aydır ekibimle birlikte büyük bir gayretle çalıştığımız bu meclis simülasyonunda bir araya gelmekten büyük bir onur duyuyorum. Ben Ahmet İshak OLGUN; Pendik İTO Şehit Ahmet Arslanhan Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıf öğrencisi olarak bu meclis simülasyonunda Akademi Başkanlığı görevini üstleniyorum.

Ekibimle birlikte temel gayemiz; akademik münazara, uluslararası ilişkiler, parlamenter kültür ve diplomatik simülasyon birikimlerimizin ışığında, genç bireyler olarak analitik düşünceyi ve demokrasi bilincini ön plana çıkarmaktır. Komisyonlarımızda ele aldığımız ulusal ve küresel meseleleri yalnızca yüzeysel tartışmalarla değil; çoğulcu katılım ilkelerine, özgür tartışma ortamına ve nitelikli fikri altyapıya dayandırarak derinlemesine kavramayı hedefliyoruz. Bilgi, sadece bireysel bir birikim değil; meclis zemininde demokratik ve hakkaniyetli reformlar inşa etmek ve toplumun istifadesine sunmak için paylaşıldıkça anlam kazanan kurumsal bir sorumluluktur. Bu yüzden her şeyi bildiğimiz yanılgısına kapılmadan, sorgulamaya, araştırmaya ve katılımcı-teorik çıktılar üretmeye kararlılıkla devam etmek zorundayız.

Ulusal ve uluslararası platformlarda elde ettiğimiz tecrübelerle de sabit olduğu üzere; halk iradesi, çoğulculuk, kamu yararı, insan onuru ve ifade hürriyeti gibi evrensel demokrasi ilkelerini çağımızın dinamikleriyle buluşturmaya, hayatın ve mevzuatın her alanında demokratik adalet idesini hâkim kılmaya talip olmalıyız. Geleceğin demokratik ve katılımcı devlet mimarisine akılcı, tutarlı ve nitelikli birer taş da biz koymalıyız.

Amacımız sizlere akademik donanımı yüksek, nitelikli, demokratik ve ufuk açıcı bir müzakere ortamı sunmaktır. Demokrasinin ve hakkaniyetin üstünlüğünü şiar edindiğimiz bu süreçte, ortaya koyacağınız nitelikli fikirlerinizle ve yapıcı tartışmalarınızla bu simülasyona katacağınız değere gönülden inanıyoruz.

*Sevgi ve saygılarımla...*

***Genç Tartışmacılar Meclisi'26 Akademi Başkanı***

***Ahmet İshak OLGUN***

## 1.1 Akademik Asistandan Mektup

Adalet Komisyonu Akademik Asistanı olarak sizleri, demokratik toplumların temel harcı olan ifade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü ile kamusal değerlerin korunması arasındaki hassas dengeyi ele alacağımız birinci gündem maddemizde saygıyla selamlıyoruz.

Demokratik hukuk devletinin vazgeçilmez unsuru olan ifade özgürlüğü; yalnızca genel kabul gören fikirleri değil, aynı zamanda toplumu sarsan, rahatsız eden veya aykırı gelen düşünceleri de koruma altına almaktadır. Ancak toplumsal bir arada yaşama iradesi; kamu düzeni, milli güvenlik, genel ahlak ve başkalarının şeref ve haysiyetinin korunması amacıyla bu hürriyetin meşru sınırlamalara tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde dijitalleşmeyle birlikte artan dezenformasyon, nefret söylemi ve muğlak ceza normlarının yarattığı otosansür riski, hak ve özgürlükler arasındaki sınırların yeniden ve büyük bir titizlikle çizilmesini elzem kılmaktadır.

Bu simülasyon oturumu boyunca siz saygıdeğer delegelerden beklenen; suç ve cezada kanunilik, ölçülülük ve hukuki güvenlik ilkelerinden ödün vermeden, evrensel insan hakları standartları çerçevesinde kamusal koruma normlarını dengeleyecek nitelikli ve uygulanabilir yasa teklifleri tasarlamanızdır.

Çalışmalarınızda üstün başarılar diler, adalet ve hakkaniyet temelinde verimli bir komisyon süreci geçirmenizi temenni ederiz.

***Munira OKUMUŞ***
***Adalet Komisyonu Akaddemik Asistanı***

## Gündem Maddesine Giriş;Çocuk İşçiliği ile Mücadele, Çalışma Yaşı Sınırları ve İdari Yaptırım Mekanizmalarının Sınırlarının Belirlenmesi

Çocukların fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini tamamlamadan çalışma hayatının ağır koşullarıyla yüzleşmesi, yalnızca bireysel bir hak ihlali değil, aynı zamanda toplumsal geleceğimizi tehdit eden derin bir sosyo-ekonomik krizdir. Hane halkı yoksulluğu, kayıt dışı istihdam, mevsimlik tarım işçiliği ve çıraklık/staj programlarının amacından saptırılarak ucuz iş gücü sömürüsüne dönüştürülmesi; çocukların en temel anayasal hakkı olan kesintisiz zorunlu eğitime erişimini engellemekte ve yoksulluk sarmalını nesiller boyu kalıcı hale getirmektedir.

Günümüzde geleneksel çalıştırma biçimlerinin yanı sıra merdiven altı üretim tesisleri, tehlikeli iş kolları ve dijital mecralardaki örtülü çocuk emeği sömürüsü gibi yeni ve denetimi zor alanlar ortaya çıkmıştır. Mevzuattaki ceza ve mali yaptırımların caydırıcılıktan uzak kalması ile saha teftiş kapasitesinin yetersizliği, idari denetim mekanizmalarının etkinliğini zayıflatmakta ve yasal düzenlemelerin uygulamaya yansımasını güçleştirmektedir.

Bu Çalışma Rehberi; çocuk işçiliğiyle mücadelenin tarihsel gelişimini, ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler (BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ILO Standartları) ışığındaki hukuki boyutunu, dünyadaki farklı uygulama modellerini ve sahadaki temel aksaklıkları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Komisyon üyelerinin müzakereler boyunca "çocuğun üstün yararı" ilkesini esas alarak; çalışma yaşı sınırlarını netleştirecek, yasal muafiyet ve gri alanları ortadan kaldıracak, caydırıcı yaptırımlar ile teknoloji destekli denetim mekanizmalarını kuracak nitelikli yasal reform önerileri geliştirmeleri beklenmektedir

## 3. Anahtar Kavramlar

- 3.1 Çocuk İşçi: Fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimini henüz tamamlamamış olan, yasal olarak belirlenen çalışma yaş sınırının altında bulunmasına rağmen ekonomik bir faaliyette yer almaya zorlanan veya çalışan, bu süreçte temel insan haklarından ve özellikle nitelikli eğitim hakkından mahrum bırakılan bireyleri ifade eder.

- 3.2 Genç İşçi: Temel eğitimini tamamlamış ancak on sekiz yaşını doldurmamış, ulusal mevzuatta öngörülen yaş aralığında yer alan ve kanuni şartlara uygun olarak sadece hafif işlerde ya da onaylı mesleki eğitim programları çerçevesinde istihdam edilmesine yasal olarak izin verilen grubu tanımlar.

- 3.3 Tehlikeli ve Ağır İşler: Çocukların ve gençlerin bedensel, zihinsel, ruhsal veya ahlaki gelişimlerini doğrudan tehdit eden, iş sağlığı ve güvenliği açısından büyük riskler barındıran, maden ocakları, inşaat alanları, ağır sanayi kolları veya tehlikeli kimyasal maddelerle yapılan her türlü üretim faaliyetini kapsar.

- 3.4 Kayıt Dışı İstihdam: Çalışanların ve özellikle çocuk ile genç işçilerin Sosyal Güvenlik Kurumuna yasal bildirimleri yapılmaksızın, resmi çalışma saatleri, asgari ücret güvencesi, kıdem hakları ve iş sağlığı önlemleri olmaksızın tamamen denetimsiz, güvencesiz ve yasadışı bir biçimde çalıştırılması durumudur.

- 3.5 Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve çocukların yaşama, eksiksiz gelişme, her türlü zararlı etkiden, ekonomik sömürüden ve istismardan korunma haklarını evrensel düzeyde güvence altına alan temel uluslararası insan hakları belgesidir.

- 3.6 En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği: Uluslararası Çalışma Örgütü normları kapsamında her türlü kölelik, borç karşılığı çalıştırma, insan ticareti, çocukların silahlı çatışmalarda asker veya unsur olarak kullanılması, fuhuş, pornografi ve yasadışı işlerde çalıştırılmasının yanı sıra çocukların sağlığını, güvenliğini ve ahlakını bozan en ağır sömürü biçimlerinin tümünü ifade eder.

- 3.7 Mesleki Eğitim ve Çıraklık: Gençlerin bir meslek kolunda uzmanlaşmasını ve beceri kazanmasını amaçlayan örgün ya da yaygın eğitim modeli olmakla birlikte; yeterli ve etkin denetim mekanizmalarının bulunmadığı durumlarda uygulamada ucuz ve güvencesiz çocuk işçiliğinin gizli bir aracı haline gelebilen hassas bir alandır.

- 3.8 İdari Para Cezası ve Yaptırım: Çalışma yaşı sınırlarına, çocuk çalıştırma yasaklarına, hafif iş kurallarına ya da iş sağlığı kurallarına uymayan işverenlere idari makamlarca uygulanan mali ve hukuki cezai yaptırımlardır; bu yaptırımların ekonomik ve caydırıcı gücü çocuk işçiliğiyle mücadelenin etkinliğini doğrudan belirler.

- 3.9 Zorunlu Eğitime Devam Hürriyeti: Devletin sosyal devlet ilkesi gereği eksiksiz olarak güvence altına alması gereken, her çocuğun kesintisiz, nitelikli, zorunlu ve örgün eğitime erişim ile bu eğitime kesintisiz devam etme hakkını koruyan temel anayasal haktır.

- 3.10 Çocuğun Üstün Yararı: Ulusal ve uluslararası hukukun en temel ve vazgeçilmez ilkesi olup, çocukla ilgili hayata geçirilecek her türlü yasal düzenlemede, idari kararda, mahkeme hükmünde ve kamu politikasında çocuğun haklarının, refahının ve geleceğinin her türlü ekonomik ya da kurumsal menfaatin üstünde tutulmasını zorunlu kılar.

- 3.11 Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Göçer Aile Çocuklarının Eğitimsizlik Sarmalı: Tarım işçisi ailelerin göçer yaşam tarzı ve derin ekonomik yoksunlukları sebebiyle çocukların eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması, sürekli okul değiştirmek zorunda kalması ya da

okulu tamamen bırakarak tarım arazilerinde ağır koşullarda çalıştırılması ve bunun nesiller boyu devam eden cehalet ile yoksulluk döngüsünü tetiklemesidir.

- 3.12 Dijital Emek, Sosyal Medya ve Çocuk İçerik Üreticiliği Ekonomisinde Örtülü Çocuk Sömürüsü: Dijital iletişim mecralarında ve internet tabanlı sosyal ağlarda çocukların reklam, sponsorluk, ürün tanıtımı ve ticari içerik üretimi amacıyla uzun saatler boyunca çalıştırılması, mahremiyetlerinin ihlal edilmesi ve elde edilen yüksek ticari kazançlar üzerinden hiçbir yasal denetime tabi tutulmaksızın maruz kaldıkları modern dijital sömürü biçimidir.

## 4. Konunun Temel Boyutları (Hukuki, Tarihsel, İdari ve Sosyal Arka Plan)

### A) Tarihsel Arka Plan

Sanayi Devrimi ile birlikte geleneksel üretim atölyelerinden fabrika sistemine geçiş, sermaye sahiplerinin maliyetleri düşürmek amacıyla çocuk emeğini *ucuz ve itiraz etmeyen bir girdi* olarak yoğun biçimde kullanmasının yolunu açmıştır. Tarihsel sürecin ilk evrelerinde çocuk emeği hanelerin hayatta kalma mücadelesinin zorunlu bir parçası olarak meşrulaştırılmaya çalışılmış, çalışma saatleri ve çalışma koşulları açısından *hiçbir hukuki sınır* tanınmamıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren artan işçi sınıfı mücadeleleri ve sosyal devlet anlayışının filizlenmesi, devletin çalışma hayatına müdahale etmesini ve *çocukları koruyan ilk yasaların çıkarılmasını* zorunlu kılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinde de eğitim hakkı ve çocukların korunması öncelikli bir hedef olarak benimsenmiş; ancak kırsal ekonomik yapının uzun süre ağırlığını koruması, tarımsal aile işçiliğinin geleneksel bir alışkanlık olarak sürmesine neden olmuştur.

### B) Türkiye'deki Mevcut Hukuki Durum

Türkiye Cumhuriyeti hukuk düzeninde çocuk işçiliğiyle mücadele eden ve çalışma yaşını tanzim eden çatı mevzuat Anayasa hükümleri, İş Kanunu ve ilgili ikincil düzenlemelerden oluşmaktadır. Anayasa'nın sosyal devlet ilkesi ve kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamayacağını amir hükmü, devletin *asli koruma yükümlülüğünü* çizer. İş Kanunu hükümleri uyarınca on beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması temel kural olarak yasaklanmış olup, temel eğitimini tamamlamış çocukların *sadece hafif işlerde* çalıştırılmasına istisnai olarak izin verilmektedir. Ancak yasal metinlerde yer alan bazı istisnai hükümler, küçük yaşta çalışma sınırlarını esneten muğlak ifadeler ve cezai müeyyidelerin ekonomik büyüklükler karşısında yetersiz kalması, mevcut hukuki mimaride ciddi uygulama boşlukları yaratmaktadır.

### C) İdari Boyut ve Uygulama Aksaklıkları

Hukuki düzenlemelerin kâğıt üzerinde kalmasının ve sahada beklenen caydırıcılığı sağlayamamasının temel sebebi, idari denetim mekanizmalarındaki *yapısal aksaklıklardır*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesindeki iş müfettişlerinin sayısal yetersizliği ve teftiş kapasitesinin sınırlılığı, milyonlarca küçük ölçekli işletmenin ve tarım arazisinin *düzenli olarak denetlenmesini* imkânsız kılmaktadır. Denetimlerin büyük ölçüde şikâyete dayalı yürütülmesi, kayıt dışı istihdamın ve çocuk emeği sömürüsünün *gizlenmesine zemin hazırlamaktadır*. Ayrıca ilgili kurumlar arasında eşgüdümlü bir veri tabanı ve erken uyarı sisteminin bulunmayışı, okulu bırakma riski taşıyan veya çalışma hayatına itilen çocukların erken tespit edilmesini engellemektedir.

**D) Sosyo-Ekonomik Boyut**

Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılabilmesinin önündeki en büyük engel, toplumsal dokuyu saran *derin yoksulluk, enflasyonist baskılar ve hane halkı geçim krizidir*. Ailelerin temel yaşam masraflarını karşılayamayacak düzeyde gelir elde etmesi, çocukların erken yaşta çalışma hayatına yönlendirilmesini aileler açısından *zorunlu bir hayatta kalma stratejisi* haline getirmektedir. Eğitim masraflarının artması ve sosyal yardımların sürdürülebilir olmaması, çocukların *okuldan kopuşunu hızlandırmaktadır*. Bu durum, yoksulluğun nesilden nesile aktarıldığı kısır bir döngü yaratmakta, çocukların gelecekteki toplumsal ve ekonomik kalkınmaya katılım imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.

**E) Çıraklık Eğitimi, Mesleki Eğitim Merkezleri Uygulamaları ve Örtülü Çocuk İşçiliği**

Son yıllarda yaygınlaştırılan mesleki eğitim merkezleri ve benzeri projeler, çocuk işçiliğinin *yasal bir kisve altında kurumsallaştığı ve derinleştiği* en kritik alanların başında gelmektedir. Eğitim adı altında haftanın büyük bir kısmını ağır sanayi sitelerinde, inşaat ve tekstil atölyelerinde geçiren çocuklar, örgün eğitimden tamamen koparılmakta ve *piyasanın ucuz iş gücü talebini karşılayan unsurlar* haline getirilmektedir. İş sağlığı ve güvenliği kurallarından yoksun, denetimsiz ve tehlikeli ortamlarda çalıştırılan bu gençler, *en ağır sömürü biçimleriyle* yüzleşmektedir. Mesleki eğitimin asıl gayesi olan nitelikli eleman yetiştirme hedefi, denetimsiz işletmelerin kâr hırsına kurban edilmektedir.

**F) Çocuk İşçiliğinde Psikolojik, Fiziksel Sağlık ve Travma Boyutu**

Çocuk yaşta çalışma hayatının içine çekilmek, gelişim çağındaki bireylerin fiziksel ve ruhsal bütünlüğü üzerinde *onarılmaz tahribatlara* yol açmaktadır. Ağır yük kaldırma, tehlikeli makinelerle çalışma ve zehirli kimyasallara maruz kalma; iskelet ve kas sistemi bozukluklarına, kronik hastalıklara ve iş kazalarına bağlı *kalıcı sakatlıklara* sebep olmaktadır. Fiziksel yıkımın

yanı sıra, çocukların akran ilişkilerinden ve güvenli sosyalleşme ortamından mahrum bırakılması; derin ruhsal travmalara ve *psikolojik tükenmişlik sendromuna* neden olmaktadır. Bu durum, bireyin tüm hayatını ve toplumsal geleceği olumsuz etkilemektedir.

# 5. Tartışma Alanları ve Çatışma Noktaları

## A) Çıraklık Eğitimi ile Çocuk İşçiliği Ayrımı: Çalışma Yaşı Sınırları ve Ucuz İş Gücü İkilemi

Mesleki eğitim programları ile geleneksel çıraklık uygulamalarının temel gayesi, genç bireylere pedagojik ilkelere uygun biçimde nitelikli bir mesleki beceri kazandırmak ve zanaat kültürünü aktarmaktır. Buna karşın, denetimden uzak ve kâr odaklı işletmeler bünyesinde bu sistemin amacından saptırılarak *güvencesiz, maliyetsiz ve kolay ikame edilebilir bir iş gücü temin etme aracına* dönüştürülmesi, komisyon müzakerelerinin en çetin uzlaşı sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Eğitim hakkı kisvesi altında çocukların ağır sanayi kollarında, yüksek risk içeren imalathanelerde ve tehlikeli atölyelerde haftalık yasal çalışma sürelerini aşacak şekilde bilfiil çalıştırılması, yasal mevzuattaki yaş sınırları ile sahadaki fiilî gerçeklik arasındaki uçurumu her geçen gün derinleştirmektedir. Bu durum; çalışma yaşı sınırlarının mevzuatta net bir biçimde yeniden düzenlenmesini, meşru mesleki eğitim anlayışı ile *kurumsallaşmış denetimsizlik* arasındaki sınırın herhangi bir gri alana yer bırakmayacak biçimde kesin hatlarla çizilmesini zorunlu kılmaktadır.

## B) Geleneksel ve Aile İçi Çalıştırma: Sosyokültürel Meşruiyet ve Kamusal Denetim Direnci

Toplumsal kültürün tarihsel katmanlarında, küçük esnaf geleneğinde ve bilhassa kırsal üretim ilişkilerinde çocukların aile işletmelerinde veya tarımsal faaliyetlerde çalıştırılması; bir aidiyet duygusu aktarımı, gayriresmî bir eğitim süreci ve aile içi dayanışmanın doğal bir gereği olarak görülmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Bu sosyokültürel kabuller, kamu idaresinin yapacağı hukuki denetimleri, saha teftişlerini ve evrensel yaş sınırı standartlarını fiilen işlevsiz hale getiren bir direnç alanı yaratmaktadır.

Çocuğun üretime katılarak sunduğu ekonomik katkının hane halkının temel hayatta kalma stratejisi biçiminde benimsenmesi, uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan *çocuğun üstün yararı* ilkesinin saha uygulamalarına yansımasını engellemektedir. Neticede, devletin koruyucu denetim yetkisi ile aile özerkliği ve yerleşik toplumsal pratikler karşı karşıya gelmekte; bu durum çalışma yaşı sınırlamalarının ve denetim mekanizmalarının toplumsal vicdanda

karşılık bulmasını güçleştirmektedir.

## C) İdari Yaptırımların Yetersizliği: Mali Yükümlülüklerin Caydırıcılık Niteliğini Yitirmesi

Mevcut yasal düzenlemelerde çocuk işçiliği yasağına aykırı hareket eden, çocukları yasal yaş sınırının altında veya tehlikeli işlerde çalıştıran işverenlere uygulanan idari para cezaları, işletmelerin bu kanun dışı uygulamadan elde ettiği haksız kazançlar ve ticari kârlar karşısında son derece sembolik düzeyde kalmaktadır. Cezai yaptırımların mevcut niteliği, işletmeyi yasal çalışma yaşı sınırlarına uymaya zorlayacak yetkin bir finansal baskı oluşturmaktan uzaktır.

Yaptırımların işletmelerin yıllık ciro büyüklüklerine, ekonomik kapasitelerine, toplam varlıklarına ya da ihlalin tekrarlanma sıklığına göre kademeli ve oranlı bir şekilde endekslenmemesi, kanun ihlallerini ticari hanede göze alınabilir küçük bir *faaliyet maliyeti* haline getmektedir. Denetim mekanizmalarının yaptırım gücü artırılmadığı ve cezalar caydırıcı seviyelere çekilmediği sürece işletmeler mevzuatı ihlal etmeye devam etmekte, bu durum yasal düzenlemelerin sahadaki gücünü tamamen ortadan kaldırmaktadır.

## D) Ekonomik Zorunluluklar ve Sosyal Devlet Yükümlülüğü: Yoksulluk Sarmalı ve Önleyici Denetim Unsurları

Derinleşen gelir adaletsizliği, enflasyonist baskılar ve hane halkının yaşadığı şiddetli geçim krizleri, aileleri çocuklarını yasal çalışma yaşının altında olmalarına rağmen eve ek gelir sağlamaları amacıyla piyasaya sürmek zorunda bırakmaktadır. Bu tablo, sosyal devlet anlayışının gereği olarak kamu idaresine; nakit transferleri, şartlı eğitim destekleri ve kapsayıcı sosyal yardım mekanizmaları aracılığıyla söz konusu yoksulluk sarmalını kırma yükümlülüğünü yüklemektedir.

Devletin ekonomik ve sosyal güvenceyi tam olarak sağlayamadığı ve ailelerin asgari yaşam standartlarını garantileyemediği koşullarda, sahadaki gerçeklerden kopuk tek taraflı yasaklayıcı tedbirlerin uygulanması sorunu ortadan kaldırmamaktadır. Aksine, ekonomik zorunluluklar altındaki aileler ve işverenler yasal denetimlerden kaçmaya zorlanmakta; bu durum çocuk işçiliğinin *kayıt dışı alana kayarak* çok daha gizli, tehlikeli, denetimsiz ve sömürüye açık istihdam biçimlerine dönüşmesine sebebiyet vermektedir.

## E) Kayıt Dışı İstihdamın Yerel Ekonomiler Üzerindeki Yapısal Baskısı ve Denetimsizlik Kıskacı

Mahalle aralarında faaliyet gösteren küçük ölçekli atölyelerin, merdiven altı üretim tesislerinin ve tarım işletmelerinin kayıt dışı çocuk istihdamı üzerinden iş gücü maliyetlerini radikal biçimde

düşürmesi, dürüst ve yasalara uygun çalışan işletmeler aleyhine ciddi bir *haksız rekabet avantajı* doğurmaktadır. Bu durum, çocuk emeği sömürüsünü kentsel ve kırsal mikro ekonomilerin sürdürülebilirliği için kaçınılmaz bir sistemik unsur haline getirmektedir.

Teftiş elemanlarının sayısal ve lojistik açıdan yetersiz kalması, denetim saatlerinin esnek olmaması ve küçük işletmelerin denetim ağından kolayca kaçabilecek bir yapıda bulunması, yerel piyasalarda kronik bir denetimsizlik kıskacı yaratmaktadır. Kamu otoritelerinin sahayı kesintisiz biçimde gözlemleyecek yetkin bir *dijital ve fiziki denetim altyapısı* kuramaması, yerel düzeyde yasa dışı istihdam kalıplarının kemikleşmesine ve devletin hukuk kurallarını tesis etme otoritesini zayıflatmasına yol açmaktadır.

## F) Sosyal Medya ve Dijital İçerik Üreticiliğinde Örtülü Çocuk Emeği ve Yasal Boşluklar

Çevrim içi mecralarda, dijital platformlarda ve sosyal ağlarda çocukların reklam, sponsorluk, ürün tanıtımı ve ticari içerik üretimi amacıyla saatlerce kamera önünde çalıştırılması, klasik iş hukuku tanımlarının ve geleneksel denetim mekanizmalarının tamamen dışında kalan yeni nesil bir çalışma alanı yaratmıştır. Çalışma yaşı sınırlarının sanal mecrada belirsizleşmesi, çocuğun ev ortamını veya oyun saatlerini doğrudan bir *üretim sahasına* dönüştürmektedir.

Bu durum; çocukların ticari faaliyetlerden elde ettiği yüksek kazançların denetlenmesi ve mülkiyet haklarının korunması, çalışma ve çekim saatlerinin pedagojik standartlara göre sınırlandırılması, zihinsel ve psikolojik sağlıklarının korunması ile kişisel verilerinin gözetilmesi hususlarında devasa bir yasal boşluk doğurmaktadır. Dijital alandaki denetim mekanizmalarının ivedilikle güçlendirilmemesi ve yaş sınırlarının sanal çalışma biçimlerini kapsayacak şekilde genişletilmemesi, çocuk emeğinin modern ve örtülü bir biçimde sömürülmesine zemin hazırlamaktadır.

## G) Küçük Esnafın İstihdam Yapısı ile Ağır Cezai Yaptırımlar Arasındaki Denge Tartışması

Çocuk işçiliğiyle etkin mücadele etmek amacıyla öngörülen idari ve cezai yaptırımların caydırıcılık ilkesi gereğince sertleştirilmesi ve adli süreçlere bağlanması hedeflenirken; bu sert tedbirlerin sınırlı sermayeye sahip küçük ölçekli esnaf ve zanaatkârlar üzerindeki yıkıcı ekonomik etkileri, hassas bir politika dengesini gündeme getirmektedir. Kapanma veya ağır borç yükü riskiyle karşılaşan küçük işletmelerin durumu, üretimin ve istihdamın sürdürülebilirliği açısından tartışılmaktadır.

Politika yapıcıların karşı karşıya kaldığı en kritik açmaz; uygulanacak ağır cezaların ve sıkılaştırılan denetimlerin küçük işletmeleri dönüştürüp yasal zemine çekmek yerine, bu

işletmelerin cezai yaptırımlardan tamamen kaçabilmek amacıyla *tam anlamıyla kayıt dışı ve merdiven altı yöntemlere yönelmesi* riskidir. Denetimlerin ve cezaların esnafı sistemin dışına itmeyecek ancak yaş sınırlarının ihlalini ve çocuk çalıştırmayı da kesin olarak imkânsız kılacak bir oran ve nitelikte kurgulanması, komisyon müzakerelerinin temel kilit noktalarından biridir.

## 6. Uluslararası Modeller ve Karşılaştırmalı Hukuk

### A) Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmeleri: Asgari Yaş Standartları, Ağır İş Yasağı ve Hukuki Uyum

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen temel metinler, çocuk işçiliğiyle mücadelede taraf devletlerin iç hukuk sistemlerine aktarmakla yükümlü olduğu *asgari yaş sınırlarını ve emredici hukuki çerçeveyi* belirlemektedir. Özellikle Asgari Yaş Sözleşmesi ile Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, çalışma hayatına katılım yaşının zorunlu eğitim çağının bitiminden önce olamayacağını net bir şekilde hükme bağlamaktadır.

Söz konusu uluslararası standartlar; çocukların zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimlerini riske atan ağır, tehlikeli ve gece işlerinde çalıştırılmasını mutlak surette yasaklarken, saha teftişlerinin uluslararası denetim organlarıyla eşgüdümlü yürütülmesini emretmektedir. Çalışma yaşı sınırlarının bu sözleşmeler doğrultusunda güncellenmesi ve iç hukuk yaptırımlarının uluslararası kriterlere göre sertleştirilmesi, çocuk emeği sömürüsünün önlenmesindeki temel hukuki dayanağı oluşturmaktadır.

### B) Avrupa Birliği Mevzuatı: Çalışma Yaşı Sınırları, Katı İzin Rejimleri ve Yüksek Koruma Standartları

Avrupa Birliği hukuku bünyesinde yürürlükte bulunan yönergeler, çocukların ve genç bireylerin çalışma yaşamında korunmasına ilişkin son derece katı yaş sınırları ve kapsayıcı denetim ilkeleri içermektedir. İlgili yönergeler uyarınca zorunlu eğitim çağını tamamlamamış çocukların genel olarak istihdam edilmesi ilkesel olarak yasaklanmakta; sadece belirli yaş gruplarına, strictly sınırlanmış *hafif işler ile sanatsal faaliyetlere* idari izin şartıyla esneklik tanınmaktadır.

Bu hukuksal çerçeve; hafif işlerde dahi günlük ve haftalık azami çalışma sürelerini, zorunlu dinlenme aralıklarını ve gece çalışması yasaklarını emredici normlara bağlayarak kamu denetçilerine geniş yetkiler vermektedir. İşverenlerin genç çalışanların sağlık ve güvenlik risklerini önceden raporlama yükümlülüğü ile mevzuat ihlallerinde uygulanan yüksek yaptırımlar, üye ülkelerin tamamında *yazılı standartlara bağlı sıkı bir denetim rejimi* yaratmaktadır.

## C) Brezilya Destek Modeli: Şartlı Nakit Transferi, Dijital Devamsızlık Takibi ve Saha Denetimi Entegrasyonu

Brezilya'da Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Programı ve devamında uygulanan Aile Desteği Modeli, yoksulluk nedeniyle çocukların erken yaşta çalışma hayatına girmesini engellemek amacıyla *doğrudan ekonomik destek ile kamusal denetimi* birleştiren başarılı bir sosyal politika örneğidir. Bu modelin temel mekanizması, alt gelir grubundaki ailelere yapılan nakit transferlerini çocukların *okula devam etmesi ve çalışma piyasasından tamamen uzak tutulması* şartına bağlamaktır.

Eğitimden kopma ve erken yaşta çalıştırılma riski yüksek çocukların okullardaki devam durumları dijital ağlar üzerinden anlık olarak izlenmekte, devamsızlık tespit edildiğinde sosyal yardım ve denetim ekipleri resen sahaya inmektedir. Ekonomik yoksunluğu hedef alarak yaş sınırlarının ihlal edilmesini önleyen ve sosyal yardımları kamu denetimiyle entegre eden bu yaklaşım, yasaklayıcı tedbirlerin uygulanabilirliğini radikal biçimde artırmaktadır.

## D) İskandinav Modeli: Önleyici Sosyal Devlet, Güçlü Erken Uyarı ve Kurumsal Kariyer Rehberliği

İskandinav ülkelerinde uygulanan kamusal model, çocuk işçiliği ihlallerini henüz ortaya çıkmadan engelleyen *önleyici sosyal politikalar, erken tespit mekanizmaları ve kapsayıcı refah ağları* üzerine inşa edilmiştir. Erken çocukluk döneminden itibaren sağlanan nitelikli kamusal eğitim ve ailelerin ekonomik refahını güvenceye alan kapsayıcı sosyal güvenlik yapısı, çocukların erken yaşta gelir getirici işlerde çalıştırılması ihtiyacını temelden ortadan kaldırmaktadır.

Bu modelde, öğrencilerin mesleki eğilimlerini belirleyen erken yaşta kariyer rehberliği ve okul temelli pratik beceri kazandırma programları doğrudan eğitim müfredatının bir parçası olarak yürütülmektedir. Bireylerin çalışma yaşamıyla kuracağı ilk temas bir piyasa sömürüsü şeklinde değil; kamu denetiminde, pedagojik ilkelere uygun, güvenli ve öğrenci odaklı staj uygulamaları üzerinden gerçekleşmekte, böylece erken yaşta okul terklerinin ve kayıtsız istihdamın önüne geçilmektedir.

## E) Almanya İkili (Dual) Mesleki Eğitim Modeli: Yaş Sınırlarının Korunması, Kurumsal Denetim ve Çıraklık Standartları

Almanya'da başarıyla uygulanan *ikili mesleki eğitim sistemi*, çalışma yaşı sınırları ile mesleki eğitim arasındaki dengeyi hassasiyetle kuran ve çıraklık uygulamalarının denetimsiz bir ucuz iş gücü sömürüsüne dönüşmesini engelleyen en güçlü kurumsal altyapılardan biridir. Bu modelde, zorunlu eğitim çağını tamamlamamış çocukların çıraklık adı altında dahi piyasa şartlarında çalıştırılması kesin kurallarla engellenmekte; mesleki eğitim ile piyasa istihdamı arasındaki sınır

emredici yasal esaslarla güvence altına alınmaktadır.

Sistemin denetim gücü; yalnızca idari müfettişlerin saha teftişlerine bırakılmayıp sanayi ve ticaret odaları, işçi sendikaları ile eğitim idarelerinin ortaklaşa yürüttüğü *çok katmanlı ve nitelikli bir denetim mekanizmasına* dayanmaktadır. Çırak eğitecek işletmelerin katı uygunluk lisanslarına ve pedagojik yetkinlik standartlarına tabi tutulması, çalışma saatlerinin anlık takibi ve standart dışı çalıştırma tespitinde yetki belgesinin derhal iptal edilmesi, kamu denetiminin sahadaki etkinliğini en üst seviyeye çıkarmaktadır.

## 7. Politika Seçenekleri ve Çözüm Önerileri

### A) Çalışma Yaş Sınırının ve Cezaların Yeniden Düzenlenmesi

Ulusal mevzuattaki çalışma yaş sınırlarının evrensel normlar doğrultusunda netleştirilmesi ve cezai yaptırımların işletmeler için caydırıcı bir mali güce kavuşturulması hedeflenmektedir.

### B) Kapsamlı ve Dijital İş Teftiş Mekanizmaları

Denetim kapasitesinin artırılarak mahalle aralarındaki atölyeleri ve kırsal alanları kapsayan esnek, habersiz ve teknoloji destekli saha teftiş modellerinin hayata geçirilmesi öngörülmektedir.

### C) Şartlı Eğitim Destekleri ve Sosyal Yardımlar

Yoksulluk sarmalını kırmak amacıyla dar gelirli ailelere sunulacak nakit transferleri ve sosyal yardımların, doğrudan çocukların okula kesintisiz devam etmesi şartına bağlanması önerilmektedir.

## 8. Komisyon Tartışma Soruları

1. Mesleki eğitim ve çıraklık uygulamalarının "ucuz iş gücü temini" kisvesine bürünmesini engellemek amacıyla getirilecek katı kısıtlamalar ile standartlar, sanayi ve zanaat sektöründeki nitelikli eleman yetişme süreçlerini aksatmadan ve küçük işletmeleri kayıt dışılığa itmeden nasıl dengelenmelidir?

2. Kırsal alanlarda ve küçük esnaf bünyesinde süregelen "aile içi yardımlaşma ve zanaat aktarımı" kabulleri ile uluslararası sözleşmelerin emrettiği "evrensel

çocuğun üstün yararı" ilkesi çakıştığında; devletin aile özerkliğine müdahale sınırı nerede başlamalı, nerede durmalıdır, nasıl?

3. Çocuk işçi çalıştıran işletmelere uygulanacak idari para cezalarının ciroya endekslenmesi veya kamu ihalelerinden men edilmesi gibi ağır yaptırımlar, sermaye birikimi kısıtlı olan küçük esnafın iflasına yol açmayacak ancak yaptırımın caydırıcılığını da zayıflatmayacak şekilde kurgulanabilir mi evet ise nasıl?

4. Ekonomik krizler ve geçim sıkıntısı nedeniyle ailelerin çocuklarını piyasaya sürmek zorunda kaldığı koşullarda; şartlı eğitim nakit transferleri tek başına çocuk işçiliğini önlemede yeterli midir, yoksa aileye yönelik bütüncül gelir güvence politikaları zorunlu mu kılınmalı?

5. Sosyal medya, dijital platformlar ve reklam sektöründe çocukların "içerik üreticisi" sıfatıyla kamera önünde çalıştırılması; geleneksel İş Kanunu tanımlarının dışında kaldığından, bu alandaki çalışma saatleri, gelir hakları ve mahremiyet korunması hangi hukuki rejimle, nasıl denetlenmelidir?

6. Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında entegre bir dijital erken uyarı altyapısı kurulurken; bürokratik engeller ve kişisel verilerin korunması ilkeleri aşılarak okulu terk eden çocuklara anında müdahale nasıl sağlanabilir?

7. Mahalle aralarındaki merdiven altı işletmelerin ve kayıt dışı atölyelerin çocuk emeği üzerinden haksız maliyet avantajı elde etmesi karşısında; denetim mekanizmaları dürüst işverenleri korumak ve piyasadaki rekabet eşitliğini sağlamak için nasıl yapılandırılmalıdır?

8. Mevsimlik tarım işçiliği ve sokakta çalıştırma gibi korumasız alanlarda uygulanacak "sıfır tolerans" politikası, göçer ailelerin yaşam gerçeklikleri ve çocukların eğitime erişimi açısından sahada ne tür mobilize kamu hizmetleriyle desteklenmelidir?

9. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerinin emrettiği katı yaş sınırları ve

gece çalışması yasakları iç hukuka aktarılırken, gelişmekte olan ülke ekonomilerinin esneklik ihtiyaçları ile insan hakları normları arasında nasıl bir uzlaşı sağlanmalıdır?

10. Büyük markaların ve ana yüklenici firmaların alt tedarikçilerindeki çocuk işçiliği ihlallerinden doğrudan hukuki ve ticari olarak sorumlu tutulması, küresel ve yerel tedarik zincirlerindeki denetimsizliği çözebilir mi?

11. İskandinav modelindeki gibi erken yaşta kariyer rehberliği ve kapsayıcı refah ağları mı, yoksa Brezilya modelindeki gibi doğrudan şartlı nakit transferleri ve adli müdahale ekipleri mi Türkiye'nin sosyo-ekonomik dokusuna daha uygun bir çözüm sunar?

## 9. Ekstra Okuma Listesi


- Akdeniz, Y. & Altıparmak, K. (2020). Çocuk İşçiliği ve Sosyal Güvenlik Hukuku Raporu. İnsan Hakları Ortak Platformu.
- İnceoğlu, Y. (2018). Çocuk Hakları ve Çalışma Yaşı Sınırları. Ayrıntı Yayınları.
- Sözeri, C. (2021). Türkiye'de Çocuk İşçiliği ve Derin Yoksulluk Mekanizmaları. İletişim Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (2011). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Genel Yorum Metinleri.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) (2021). Küresel Çocuk İşçiliği Raporu ve Trendler.
- TÜİK (2020). Çocuk İşgücü Araştırması Raporu.
- Freedom House (2023). Çocuk Hakları ve Eğitime Erişim Raporu.
- Sivil Haklar Defenders (2021). Türkiye'de Çocuk İşçi Hakları ve Yasal Koruma Mekanizmaları.

# KAYNAKÇA


1. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child
2. ILO 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C138
3. ILO 182 Sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması Sözleşmesi: https://www.ilo.org/sites/default/files/2025-05/Youth_Orientated_Conventions_EN.pdf
4. AB Gençlerin Çalışma Yaşamında Korunması Direktifi (94/33/EC): https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31994L0033
5. ILO 81 Sayılı İş Teftişi Sözleşmesi: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C081
6. Almanya İkili Mesleki Eğitim Sistemi (Dual VET): https://www.germany.info/us-en/welcome/wirtschaft/03-wirtschaft/1048296-1048296
7. OECD Aile ve Çocuk Sosyal Politika Veri Tabanı: https://www.oecd.org/els/social/family
8. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: https://www.csgb.gov.tr/
9. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü: https://mte.meb.gov.tr/
10. T.C. Resmi Gazete - Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik: https://www.resmigazete.gov.tr/
11. 4857 Sayılı İş Kanunu: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf
12. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf
13. UNICEF Küresel Çocuk İşçiliği Raporu ve Verileri: https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/
14. Human Rights Watch - Çocuk Hakları ve Çocuk İşçiliği Raporları: https://www.hrw.org/topic/childrens-rights/child-labor
15. Amerikan Çocuk İşçiliği ve Genç Çalışan Kuralları (DOL YouthRules): https://www.dol.gov/agencies/whd/youthrules
16. Avrupa Konseyi Çocuk Hakları ve İnsan Hakları Sayfası: https://pace.coe.int/en/
17. TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması Sonuçları: https://data.tuik.gov.tr/
18. DergiPark Akademik Çocuk İşçiliği Araştırmaları: https://dergipark.org.tr/